

De reformbeweging en de mensen erachter

Reformpedagogiek

Het onderwijs rond 1900 is gericht op inperking van individuele vrijheid. De leerlingen krijgen veelal klassikaal les. Er is weinig interactie in de klas. Leerlingen die moeite met de leerstof hebben doen gewoon een jaartje over.

Er is weinig oog voor de sociaal emotionele kant van kinderen. Kinderen moeten luisteren naar volwassenen en worden niet gestimuleerd om zelf meningen te vormen.

Reformpedagogen hebben moeite met dit systeem. Een belangrijke overeenkomst tussen de reformpedagogen is dat kinderen in de nieuwe onderwijssystemen gestimuleerd worden om zelf na te denken. Expliciet uitgedrukt: Ze worden uitgedaagd om zelf of in samenwerking met anderen tot oplossingsmethoden te komen. De reformpedagogen zien kinderen veelal als zelfstandig denkende wezens, die niet alleen maar naäpen, maar geholpen worden om individueel te kunnen opereren.

Ook wordt er aandacht besteed aan de sociaal emotionele ontwikkeling van de kinderen.

De verschillende reformpedagogen

In allerlei landen wordt geëxperimenteerd met onderwijsvormen. In 1921 wordt "The new educational fellowship" opgericht. Van de vele leden van de groep zijn er enkelen in staat gebleken voet aan de grond te krijgen. Er zijn tussen de verschillende onderwijsvernieuwers verschillen in uitgangspunten en uitvoering.

Montessori

Maria Montessori is op 31 augustus 1870 geboren in Chiaravalle, een klein plaatsje bij Ancona, Italië. Na haar middelbare schooltijd aan de Regia Scuola Tecnica Michelangelo Buonarroti kiest ze, tegen de gewoonte van de tijd aanvankelijk voor de studie voor ingenieur, maar later voor de medicijnenstudie. Ze is daarmee een van de eerste vrouwelijke medicijnenstudenten van Italië en in 1896 de eerste vrouwelijke arts.

In augustus 1896, een maand na haar afstuderen, wordt Maria Montessori uitgekozen om Italië te vertegenwoordigen op een internationaal vrouwencongres in Berlijn. Haar toespraken tot het congres worden zeer enthousiast ontvangen, maar Maria Montessori weigert zich tot 'beroemdheid' te laten kronen door de pers en besluit een wetenschappelijke carrière na te streven.

Maria Montessori, die de eerste vrouwelijke arts in Italië is in 1896 komt in een ziekenhuis in Rome in contact met "idiote kinderen". Ze merkt dat de kinderen zo idiotoot niet zijn, maar wegens gebrek aan speelgoed en leermiddelen nooit de kans hebben gekregen zich te ontwikkelen. Montessori is van mening dat de omgeving een belangrijke rol speelt in de ontwikkeling van kinderen. Ze spreekt in haar school van een "voorbereide omgeving". Kinderen kunnen zelfstandig aan de slag met het ordelijke materiaal.

Een uitspraak van Montessori: "Kinderen hebben begeleiding nodig, geen leiding" Hier is een duidelijke overeenkomst aan te geven met de ideeën van Helen Parkhurst. Wanneer kinderen ergens zelf verantwoordelijkheid voor dragen, worden leerlingen gemotiveerd en geactiveerd.

Parkhurst

Parkhurst is de grondlegger van het Dalton onderwijs. Zij is geboren in 1886 in Wisconsin, de Verenigde Staten. Helen Parkhurst begon haar carrière in 1904 in de Verenigde Staten, als 17-jarige juf, op een dorpschooltje met meer dan 40 leerlingen. Zij probeerde daarbij zoveel mogelijk geïndividualiseerd les te geven. Helen Parkhurst ontdekte dat het moeilijk was om klassikaal les te geven aan kinderen van verschillende leeftijden en met verschillende niveau's. Daarnaast vond ze de lessen eentonig en niet uitdagend. Ze vond dat de kinderen meer vrijheid en verantwoordelijkheid moesten krijgen.

Op verzoek van de regering heeft zij een training gevolgd bij Maria Montessori en van 1913 tot 1915 met haar samen gewerkt. De ideeën over de eigen verantwoordelijkheid en het zelfstandig werken van de kinderen spraken Helen Parkhurst aan, maar ze zette haar eigen experimenten voort. In 1920 in het plaatsje Dalton richtte ze het Dalton Laboratory Plan op, de latere Daltonschool.

Kenmerkend voor haar onderwijsvisie is het evenwicht dat zij schept tussen leren door instructie en het actieve probleemoplossend leren. Helen heeft hierbij geen toelichting op haar opvoedkundige uitgangspunten gegeven ze vond dat overbodig. Omdat het voor haar duidelijk was dat opvoeding op een natuurlijke wijze moet ontstaan, daarbij kan het kind zich op de beste manier ontplooiën. Voor haar is er geen scheiding tussen onderwijs en opvoeding, tussen kennis- of cultuuroverdracht en tussen karakter- of gewetensvorming. Het beste leerproject volgens Helen is 'het leren voor het leven' dit houdt in het kind in zijn waarde moet worden gelaten en daardoor dit proces steeds weer in handen van de kinderen te brengen en te laten bij de kinderen zelf. Het gaat Helen om de intellectuele vorming en ontwikkeling van het karakter en de eigenschappen van het kind wat het nodig heeft als lid van de samenleving. Door de kinderen op school waardevolle ervaringen te laten opdoen kan men de kinderen op de samenleving voorbereiden. Voor Helen Parkhurst is het een opvoedkundige eis de kinderen van jongs af aan te laten ervaren dat vrij zijn, zelfstandig zijn en samenwerken begrensd worden en door eigen kunnen en door het samenzijn met anderen. Hieruit blijkt dus dat het belangrijk is om de kinderen in zijn eigen waarde en normen te laten leven en respect voor elkaar (kind en leraar) hebben.

Steiner

"Vrijheid is noodzakelijk voor de ontwikkeling van de goede geest" is ook een uitspraak van Maria Montessori. Deze zin zou ook uitgesproken kunnen worden door Helen Parkhurst, Janusz Korczak of Rudolf Steiner. Al is het bij Steiner wel vanuit een iets andere invalshoek. Steiner gebruikt het woord vrijheid niet zozeer voor de vrijheid van keuze in het werken als wel voor de vrijheid van de geest. Zijn werkwijze is en één die wel klassikaal gebeurt, maar waarin kinderen gestimuleerd worden zelfstandig te denken.

Het aanbod van Steiners vrije school bestaat veelal uit verhalen. Kinderen van de Vrije school concluderen niet zo snel iets uit die verhalen. De verhalen zijn er op gericht om kind met hoofd, hart en handen mee te nemen in het verhaal. De verhalen kunnen de kinderen raken in het hart/gevoel. Het denken komt daarbij, daar er altijd een verpakt moraal zit in de soort verhalen die zij uitkiezen. Door het na te spelen, er over te zingen en expressie te doen raken ze verbonden met de dieper laag in de verhalen.

Ook is het onderwijs gevuld met veel creatieve elementen. Steiners idee is dat kinderen die hun geest in creativiteit kunnen ontplooiën beter in staat zijn zichzelf te ontwikkelen. Steiners grote weerstand tegen de gevestigde orde in het onderwijs was dat de geest te weinig voer kreeg en hierdoor zelfontplooiing tegen ging. Steiner werkt bij voorkeur met leeftijdshomogene jaarklassen, omdat de ontwikkeling van kinderen in zijn theorieën volgens een vast patroon in bepaalde ontwikkelingsfasen verloopt. Kinderen hebben op bepaalde leeftijden behoefte aan vertel- en leerstof die past bij deze leeftijd. Ook het kleurgebruik van het interieur is aangepast aan deze behoefte. Rituelen en vieringen zijn een belangrijk onderdeel van de vrije school. Hierin is een overeenkomst te vinden met ideeën van Peter Petersen.

Hij werd geboren op 27 februari 1861 in Kraljevec in het Oostenrijks-Hongaarse Rijk. In de loop van de 20ste eeuw verkregen de verschillende volkeren hun eigen staten met grenzen die nogal eens wisselden naargelang de afloop van een conflict of een oorlog. Kraljevec, overigens een onooglijk dorpje (ligt nu in Kroatië - fdw) Na anderhalf jaar verhuisde hij voor een half jaar naar Mödling in de buurt van Wenen, en dan verbleef hij een aantal jaren in Pottschach aan de grens van Neder-Oostenrijk en Steiermark, een bergachtige streek die een diepe indruk kon maken op het gemoed van een kind dat daarvoor gevoelig was.

Wat Steiner voortdurend voor ogen had waren enerzijds de bergen, die nu eens schitterden met hun sneeuwlaag, dan weer straalden in het zomerzonnlicht, en van de andere kant het groene landschap dat misschien wel tot de mooiste plekken van Oostenrijk mag gerekend worden. Daarnaast was er steeds de spoorweg en de telegraaf, de moderne techniek. Deze indrukken moeten vermeld worden omdat ze werkelijk vormend gewerkt hebben op de zielekrachten van Steiner.

Petersen

Op 26 juni 1884 werd Petersen geboren in de buurt van Flensburg. Flensburg ligt vlak bij de Deense grens. Petersen was het eerste kind van een gezin met 7 kinderen. Hij hielp zijn ouders veel op de boerderij. Hij leerde dat de mensen in het dorp op elkaar waren aangewezen. Je hebt elkaar nodig om iets te leren of om iets voor elkaar te krijgen. Op deze ervaring is een gedeelte van zijn pedagogiek gebaseerd.

Van zijn 6de tot zijn 12de gaat hij naar school in het dorp. Er is maar één klas. Vervolgens gaat Petersen naar het gymnasium. Deze opleiding sluit hij af met een examen. Als hij 20 is vertrekt hij naar Leipzig en later naar Kiel, Kopenhagen en Posen. Petersen heeft veel gestudeerd. In zijn studententijd studeerde hij theologie, psychologie, filosofie, nationale economie en geschiedenis.

In 1908 schrijft Petersen een proefschrift over de filosofie van Wundts. Een jaar later onderzoekt hij in hoeverre de opleiding voor leraren aansloot bij de stages.

Van 1910 tot 1920 had hij verschillende functies op de universiteit in Hamburg. Ze hadden allemaal met het onderwijs te maken. Na veel ervaring en leren werd Petersen in 1920 een spreker/leraar aan de universiteit.

In 1923 begon Petersen, op verzoek van een aantal ouders met het Jenaplan. Hij was één van de eerste die zijn ideeën omzette in een school. In 1927 maakte Petersen zijn ideeën wereldkundig op een congres die ging over de vernieuwingen in het onderwijs. In de jaren 50 werd de school gesloten omdat men vond dat een zeer gevaarlijk overblijfsel was van de Weimar Republiek (WO II)

Het ontwerp, het Jenaplan, is niet een vaststaand systeem, het is geen methode voor onderwijzers. Het is eerder een ontwerp die de opvoeder, de leraar moet activeren. Het Jenaplan bevat ook ideeën van Pestalozzi, Fröbel. Pestalozzi vond dat kinderen leerden door te doen. Hij vond het onderwijssysteem versleten en slecht. Pestalozzi vond dat er teveel gesproken werd en te weinig gedaan. Pestalozzi ging uit van het hele kind. Dit doet Petersen ook.

Fröbel ontdekte dat spelen en het spel erg belangrijk zijn voor kinderen. Hij vond het erg belangrijk dat de overgang van spel naar werken op een natuurlijke en positieve manier werd geleid.

In het Jenaplanonderwijs van Petersen zijn vieringen en het ervaren van verhalen zijn evenals op de vrije school vaste onderdelen. De vieringen zijn noodzakelijk om het groepsgevoel te bevorderen. Evenals Bij Steiner wordt het creatieve denken gestimuleerd. Niet alleen met pen, papier en het hoofd wordt geleerd. Waarschijnlijk geïnspireerd door opvoedinginternaten (Landeserziehungsheime), die Petersen bezocht, kwam de opvoeding centraal te staan. Op de internaten werd grote aandacht aan relaties tussen de betrokkenen besteed.

Saamhorigheid staat hoog in het vaandel bij het Jenaplanonderwijs. Voor Peter Petersen is de school geen school maar een gemeenschap.

De klaslokalen zijn ingericht als huiskamers. Dit om de huiselijke sfeer, de gezelligheid en de gemeenschap te benadrukken.

Op Jenaplanscholen er vanuit gegaan dat ieder kind zich op een ander ontwikkelingsniveau bevindt. Deze verschillen worden juist als gunstig ervaren, omdat kinderen van elkaar kunnen leren. Er wordt gewerkt met leeftijdsheterogene stamgroepen en leerlingen zijn veelal met de stamgroep of zelfstandig aan het werk. De verdeling in drie groepen onder- midden- en

bovenbouw, zien we ook bij het Montessori- onderwijs en minder strikt gescheiden bij het Dalton- onderwijs.

Korczak

Nog iemand die zich bezig gehouden heeft met de onderwijsvernieuwing is Janusz Korczak, Dit is een pseudoniem, zijn echte naam is Henryk Goldszmit. Hij is geboren in Warschau in 1878. Hij groeit op in een welgesteld gezin. Zijn vader is advocaat. Het is een Joods gezin wat zich helemaal heeft aangepast aan Polen. Janusz groeit samen met zijn zus op in Warschau. De moeder van Janusz is over bezorgd. Zij wil niet dat haar kinderen in aanraking komen met de gewone burger. Waarom is niet helemaal duidelijk, Als Janusz 12 is krijgt zijn vader last van psychische problemen, de man wordt depressief en agressief, 5 jaar later overlijdt de man. Na deze ervaring wil Janusz nooit kinderen, hij is bang dat het erfelijk is.

Korczak studeert voor arts, om zijn moeder en zus te onderhouden geeft hij bijlessen. Tijdens zijn studie komt Korczak in aanraking met de pedagogiek. Hij vindt het erg interessant en gaat erin verder. Een reden daarvoor is dat zich vreselijk ergert aan de manier waarop kinderen worden opgevoed. Kinderen worden gezien als onvolwaardig. Als wezens die niks kunnen. Het kind mag en kan zichzelf niet zijn. Er is geen ruimte voor een spontane ontwikkeling. Het echte kind is voor veel volwassenen in die tijd erg lastig.

In een rijk gezin werden de kinderen opgevoed door de kinderjuf. De ouders waren in deze tijd wel overbezorgd. Ze waren niet bezorgd over het feit of hun kind wel gelukkig was. De bezorgdheid had te maken met de gezondheid, was het kind gezond en was het veilig. Want een kind mag niks overkomen. Alle gevaren moet uit de weg genomen worden. Hier kon Korczak zich aan ergeren. Hij vond dat een kind van zijn eigen fouten moest leren. Hij ging uiteindelijk aan de slag met weeskinderen en zag dat arme kinderen het toch ook niet makkelijk hadden. Hij zag dat een kindertijd kort, zorgelijk en vol gebreken was.

Korczak gaat ervan uit dat een kind rechten heeft. Dit is in zijn tijd vernieuwend. Hij spreekt van het recht om te zijn zoals ze zijn; het recht op de dag van vandaag en het recht op hun eigen dood. Korczak vond de ontwikkeling belangrijker dan cognitief leren. Van dingen doen leert een kind erg veel. Ze leren welke consequenties ergens aan verbonden zijn en al doende leert men.

Kort samengevat komt het erop neer dat de mening van kinderen gerespecteerd dient te worden, kinderen niet teveel gedwongen moeten worden en niet te veel beschermd.

Kinderen moeten net als bij Maria Montessori, Helen Parkhurst, Peter Petersen eigen verantwoording krijgen.

Er is één school van de grond gekomen, nl de school "Matthijsje" vernoemd naar een boek van Janusz Korczak. Belangrijke standpunten van Korczak zijn hier vertegenwoordigd; Geen vast systeem en de school is een hechte gemeenschap. School Matthijsje laat zich wel ook beïnvloeden door andere stromingen. Zo komt het kringgesprek uit het Jenaplan vandaan, het zelfstandig werken halen ze vanuit het Dalton en ook maken ze gebruik van materialen van Maria Montessori. Zij geloven niet in het feit dat je kinderen dingen moet opleggen. Je kunt beter een goed voorbeeld zijn, je laat de kinderen zien hoe het ook kan. Hierdoor is het doel dat de kinderen verlangen zo te zijn.

School Matthijsje is tot stand gekomen van uit een geloofsgemeenschap. Ze willen het bijbelsrealisme overbrengen. Leven in de geest van God.

De school heeft ook een huiskamer, deze staat voor iedereen open. Leerlingen, ouders, leraren, oudleerlingen en bezoekers. Iedereen is welkom.

Het klimaat op school is het belangrijkste. De leraar heeft liever dat iets goed is uitgesproken of dat een kind goed zijn hart heeft kunnen luchten voordat het aan het werk gaat. De leerling kan naar de huiskamer, daar kan hij praten met de leraar of ouder die die dag in de huiskamer aanwezig is. Er kunnen ruzies worden uitgesproken, maar je kunt er ook heen als je verdrietig bent.

De school is een gemeenschap is simpel. Voor een kind is het belangrijk dat hij wordt gezien als een lid van de gemeenschap. Als je lid bent van een gemeenschap heb je daar ook je verantwoordelijkheid aan bij te dragen. Een kind wil dit ook en voelt zich belangrijk. Om deze bijdrage te kunnen leveren moet je leren.

In één van Korczks kinderboeken, 'Koning Matthijsje de eerste', werd Matthijsje koning omdat zijn ouders overleden waren. Maar Matthijsje kon nog niet lezen of schrijven. Hij wist dat als je koning was dat dit heel belangrijk was. Je moest ook iets weten over andere landen en anderen talen kunnen spreken. Matthijsje had heel goed in de gaten dat je niet zomaar koning kon zijn, daar moet je wel wat voor doen.

Belangrijk is dat het kind het respect krijgt waar het recht op heeft. Verder kan een kind best wel wat verantwoordelijkheid aan. Het duurt misschien wat langer en gaat misschien niet zoals jij had gedacht, maar een kind kan het wel. Een volwassene hoort wel toezicht te houden. Een kind kan tenslotte niet alles. Je kunt als leraar wel ingrijpen.

Interactie staat hoog in het vaandel. Er worden verschillende strategieën aangeboden. Werken in de zone der naaste ontwikkeling zoals in het OGO gebruikelijk is, wordt hier niet gestimuleerd, omdat dit de eigen creativiteit en zelfredzaamheid beperken. Er wordt wel met methodes gewerkt, maar de leerkracht heeft veel eigen inbreng. Verder heeft de school een winkel, bank, postkantoor en een parlement. De kinderen hebben ook "geld" op de bank staan. Daar kunnen ze dingen mee kopen die kinderen gemaakt hebben en in de winkel verkopen. Ook kunnen ze middels een parlement meebeslissen over allerlei zaken als bijvoorbeeld toetsen. Hierbij wordt hun inbreng serieus genomen.

Freinet

Een vernieuwer die ook het leerproces vanuit de kinderen zelf wil laten komen is Celestin Freinet. Freinet (1896-1966) begint zijn onderwijzersloopbaan in 1920 in een tweemanschool in Bar-sur-Loup, een klein dorpje in de Franse Alpen. Mede door een slechte longfunctie overgehouden na een verwonding in WO1 zoekt hij naar een andere manier van lesgeven. Hij neemt kinderen mee de natuur in en bezoekt ambachtslieden. Hij ziet dat de belangstelling van kinderen een stimulerende factor is en laat zich voortaan meer leiden door de ervaringen en belevenissen van de kinderen zelf. Verhalen en opstellen van kinderen vormen het uitgangspunt voor taalonderwijs. De drukpers komt in de klas en gaat de basis vormen voor het Freinetonderwijs. Door publicaties van Freinet gaan ook andere onderwijzers met de drukpers op school aan de slag. Deze verspreiding leidt weer tot stimulerende en blikverruimende correspondentie tussen klassen uit verschillende delen in Frankrijk.

Freinet ontwikkelt het idee van de klas als een een zichzelf besturende coöperatieve werkgemeenschap. Werk stond centraal en er werd geen onderscheid gemaakt tussen hoofd- en handarbeid. Volgens Freinet is het en aangeboren behoefte van een kind om zinvol werk te doen. "Leren is niet opnemen wat anderen bedacht hebben, je leert pas echt als je al handelend experimenteel kunt zoeken en ontdekken en daar met anderen over kunt communiceren".

De school is een gemeenschap, de klas een werkplaats. Klassendemocratie (de Muurkrant en Klassenvergadering) is een instrument om zelfbestuur, democratisch staatsburgerschap onder de knie te krijgen en tegelijk om te leren luisteren en formuleren.

Kritiek die Freinet heeft op Montessori is dat hij vindt dat er bij Montessori helemaal niet zelfontdekkend geleerd wordt. Het materiaal ligt immers al klaar.

Als de WO2 uitbreekt wordt Freinet gearresteerd. Zijn linkse opvattingen en zijn strijd tegen het fascisme breken hem op. Deze tijd gebruikt hij om zich theoretisch te verdiepen en twee boeken te schrijven. Daarin vertelt hij zijn ervaringen en zienswijze als onderwijzer. In 1941 ontsnapt hij en strijdt dan in Tot aan zijn dood blijft Freinet het energieke middelpunt van de

beweging die inmiddels is uitgegroeid tot de belangrijkste en meest actieve beweging voor onderwijsvernieuwing in Frankrijk.

Kritiek

Er blijven op alle vormen van onderwijs kritieken bestaan. Van bovenstaande onderwijsvormen wordt nogal eens het sektarische karakter als nadeel beschouwd. De scholen die zich volgens de leer van een bepaalde hervormer vast willen houden aan de oorspronkelijke ideeën zijn vaak "blind" voor de huidige realiteit van kinderen. Een aantal vernieuwers van na 1950 combineert verschillende concepten met elkaar.

Leavers en Dupont

E.G.O. is een onderwijsaanpak die onder leiding van prof. dr. Laevers van de Katholieke Universiteit te Leuven (België) is ontwikkeld in het Leuvense "Innovatieproject Ervaringsgericht Onderwijs". In België bestaat E.G.O. ongeveer twintig jaar en in Nederland nog maar 15 jaar. Het E.G.O. maakt dus geen deel uit van de traditionele vernieuwingsscholen die het resultaat waren van de reformpedagogiek aan het begin van deze eeuw. E.G.O. is veel recenter en combineert de voordelen van de andere benaderingen. Het is dan ook niet echt een volledig nieuw soort onderwijs, maar meer een nieuwe visie op onderwijs en ontwikkeling.

Onder invloed van de maatschappijkritische houding en de emancipatiegolf in de jaren 70 werd weer over vernieuwing in het onderwijs nagedacht. In 1970 werd het ervaringsgerichte concept gevisualiseerd in het tempelschema. Dit schema duidt aan hoe het uiteindelijke doel: "de geëmancipeerde mens" bereikt kan worden.

In 1970 is, op initiatief van F. Leavers en L. Depont het vernieuwingsproject "Ervaringsgericht Onderwijs", (EGO), van start gegaan. Het idee dat kinderen moeten rijpen en dat kinderen uit zichzelf ontwikkelen mits er een stimulerende omgeving en begeleiding is, is onder andere afkomstig van Piaget. In het EGO staat de interesse van de kinderen centraal. De kinderen bepalen zelf wat ze leren. De leerkracht zorgt ervoor dat de betrokkenheid vergroot wordt, door onder andere het voeren van dialogen. Een kenmerk van deze vorm van onderwijs is het zelfstandig werken in hoeken. Er zijn overeenkomsten aan te wijzen tussen EGO en Steiners visie. Ook Steiner spreekt van rijping. Verder is in de erkenning van de eigen activiteit van het kind voor zijn ontwikkeling een overeenkomst te vinden met het Freinet, Dalton en het Montessori onderwijs. Ook de nadruk die ligt op de zelfwerkzaamheid is terug te vinden in alle onderwijsvisies van de traditionele onderwijsvernieuwers.

Janssen Vos ea

Ook binnen OGO is er kritiek op de methodegebonden manier van lesgeven en vindt men dat er meer rekening gehouden dient te worden met de interesses en ontwikkeling van het individuele kind. Toch is men er hier niet van overtuigd dat de kinderen uit zichzelf voldoende motivatie kunnen halen om de ontwikkeling tot volle ontplooiing te laten komen. De leerkracht is de sturende factor en probeert het kind omhoog te trekken door het kind in de zone der naaste ontwikkeling te stimuleren om een stapje verder te gaan. Binnen het OGO worden leerstof en leermaterialen door de docent bepaald. OGO geeft de leerkracht een belangrijke rol in het bereiken van werken in de zone van naaste ontwikkeling. Terwijl andere onderwijsvernieuwers, zoals, Montessori, Malaguzzi, Greenberg (Sudbury Valley) en Van Emst de kinderen juist in de zone van actuele ontwikkeling laten werken, ervan uitgaande dat als een kind eenmaal iets beheerst het nog meer wil leren, verder wil komen dan wat hij op dat moment kan.

Binnen OGO legt men overigens net als de andere vernieuwers de nadruk op leren vanuit spel, in feite ook Natuurlijk Leren. Met het verschil dat men bij OGO dus van tevoren bepaalt welke onderwerpen en materialen er aan bod komen, afhankelijk overigens van de leerkracht die erbij betrokken is. Het kan zijn dat als een kind een broertje of zusje gaat krijgen, het thema baby's of geboorten wordt, maar dan wordt ondanks de input van het kind, de leerstof bepaald door de leerkracht.

OGO gaat ook uit van de stimulerende rol van de leerkracht, de vier andere bovengenoemde reformers, laten de leerkracht wat meer op de achtergrond, ze stimuleren

wel, maar alleen als het kind dat zelf aangeeft, ze zorgen wel voor voldoende materialen en ruimtes die uitnodigend zijn.

Malaguzzi

Na de 2^e WO (6 dagen erna!) besloten ouders in Reggio Emilia een school voor jonge kinderen op te richten tot die tijd vingen de vrouwen elkaars kinderen op tijdens de oogst. In het communistische Reggio Emilia besloten de ouders zelf het heft in handen te nemen. Ze hadden een school voor ogen die hun kinderen zou leren kritisch na te denken. De oorlog had immers laten zien hoe gevaarlijk het is om kinderen op te voeden tot louter gehoorzaamheid. Malaguzzi sloot zich hierbij aan en zo ontstond het eerste kindercentrum. Malaguzzi besloot zijn baan op de middelbare staatsschool op te geven en vertrok naar Rome om psychologie te studeren. Hij keerde weer terug in Reggio Emilia waar hij een gezondheidscentrum voor kinderen opzette gefinancierd door de gemeente. Hij wisselde zijn werk in het gezondheidscentra af met dat van het kindercentra. De ouders waren zeer gedreven in hun werk, maar het ontbrak hen wel aan ervaring. Door effectief samen te gaan werken en door het bevrijdende idee dat de dingen alleen van de kinderen zelf geleerd konden worden die over hen gingen of bestemd waren, werd hiermee de basis van de eerste gemeentelijke kindercentra in 1963 gelegd. Hiermee werden vele traditionele patronen doorbroken.

Het uitgangspunt dat Malaguzzi hanteert is die van de "Honderd talen". Kinderen zijn voortdurend uit op communicatie. De 100 talen waarin zij dat kunnen doen hebben zij vanaf hun geboorte meegekregen. In de praktijk is dit terug te zien in toneelspel, dansen, boetsen, gebaren, in papier, in draad, muziek, gesproken en geschreven taal, poppenkastspel, schimmenspel, bouwwerken, toneelspel, tekenen. In die talen onderzoeken kinderen hun wereld. Vandaar dat kinderen benaderd worden als onderzoekers. Kinderen komen zelf met ideeën of vragen. Door verschillen onderling kunnen ze elkaar verrijken. Kinderen zijn voor elkaar 'de eerste pedagoog'. Doordat kinderen onderzoekers zijn en zo hun eigen ontwikkeling in gang zetten, worden leerkrachten binnen deze werkwijze gezien als de onderzoekers van het onderzoeksproces van de kinderen. Zij zijn 'de tweede pedagoog' voor de kinderen. Alles wat de kinderen maken, doen, denken en bespreken leggen zij vast door middel van foto's, video's, teksten, gemaakt werk etc. Dit vormt het geheugen van de kinderen waarop zij verder kunnen voorboreduren. Het dient ook als gesprekstof voor volwassenen die de gegevens proberen te analyseren en te interpreteren. Daarbij staat het onderzoeksproces voorop en niet de resultaten. Tenslotte wordt de omgeving 'de derde pedagoog' genoemd. De omgeving is zo ingericht dat het de kinderen stimuleert en op nieuwe ideeën brengt, waardoor zij het onderzoeken kunnen exploreren. De opvoeder (leerkrachten, ouders, kunstenaars, andere volwassenen.) probeert alle 'honderd talen van de kinderen' te verstaan en heeft zelf ook 'honderd talen' tot haar beschikking om met kinderen te communiceren.

Malaguzzi liet zich inspireren door tal van (vernieuwings)pedagogen waaronder Steiner, Piaget en Montessori. Ook hij laat de kinderen zelf het onderwijs maken. De omgeving moet evenals bij Steiner en Montessori prikkelend zijn voor de geest. Het idee dat er drie pedagogen zijn, namelijk de kinderen zelf, de opvoeders en de omgeving is vernieuwend. Zijn werkwijze vertoont veel overeenkomsten met andere vernieuwers, maar is heeft bijzonderheden.

De leerstof wordt in vergaderingen tussen leerkrachten vastgelegd aan de hand van ideeën van kinderen. De kinderen geven aan wat ze willen onderzoeken en de leerkrachten bespreken met elkaar hoe dit te realiseren is. Er wordt voornamelijk gewerkt in kleine groepjes. Dit maakt de samenwerking mogelijk. Kinderen leren van elkaar; een kind wordt geconfronteerd met hij is in relatie tot anderen en tot diverse activiteiten. Zo leert hij om te gaan met conflicten, vriendschap en compromissen.

Sudbury Valley School

Een nieuwe beweging presenteert zich steeds nadrukkelijker, de democratische scholen. Een onderzoek van Kim Ridly laat zien hoe een voorbeeld hiervan de "Sudbury Valley school" werkt. De oprichters van deze school stellen dat kinderen niet weten wat ze willen leren, maar wel wat ze willen doen. Wat ieder kind wil is spelen en dat is volgens deze wetenschappers de beste manier om te leren. 'Met leren kom je te weten wat al bekend is, met spelen ontstaat de mogelijkheid nieuwe dingen leren,' stelt David Elkind. Hoogleraar ontwikkelings- psychologie aan de Tufts Universiteit.

Het principe van de school bestaat uit een leerproces dat geheel door de individuele kinderen wordt vormgegeven.

Het leren vloeit voort uit het dagelijks leven op de school met leerlingen en stafleden. De leerlingen weten wat de specialiteit van elk staflid is en vragen als het nodig is om hulp. De kinderen zitten misschien nooit in een echte klas, maar de volwassenen hier zijn hun voorbeeld.

Er worden wel eens lessen georganiseerd, maar alleen als de leerlingen het initiatief nemen of erom vragen. En vaak geven oudere leerlingen 'lesjes' aan jongere.

Uit een onderzoek onder oud-leerlingen van de Sudbury Valley School blijkt dat ze als volwassenen geen schade of last ondervinden van hun idyllische schooltijd. Tweeëntachtig procent van de ondervraagde oud-leerlingen is na Sudbury Valley verder gaan studeren aan een universiteit of hogeschool. De overigen zeiden dat ze klaar waren voor het beroep dat ze als volwassene wilden uitoefenen

Maar de belangrijkste graadmeters voor succes hebben meestal niets te maken met toelating tot de universiteit of de uitoefening van een bepaald beroep. Daarvan zijn oud-leerlingen als Pruitt een goed voorbeeld: zesentachtig procent van de ondervraagden zei dat hun leven een afspiegeling is van hun principes. Dat is wat de oprichters voor ogen stond toen ze in 1968 de school opzetten.

Eijgenstein

Yolanda Eijgenstein is moeder van een 4-jarige zoon, zakenvrouw van het jaar 1997 en in het tijdschrift Educare aangekondigd als de beschermvrouw van iederwijs. Zij geeft aan dat ze niet tegen het huidige onderwijssysteem is, maar dat het wel anders kan. Kort samengevat vindt ze evenals Montessori, Parkhurst, Freinet enz. dat de leerstof uit de kinderen zelf moet komen. Met dit verschil dat kinderen in dit systeem altijd kunnen kiezen wat ze zelf willen doen. Er zijn verschillende lokalen, de jaargroepen zitten door elkaar heen en alle kinderen zijn bezig met het vak dat hen het meest interesseert op dat moment. Er is dus geen enkele sturing en leerkrachten begeleiden door aan de vragen van de kinderen te beantwoorden. Het onderwijssysteem vertoont wel overeenkomsten met het "Natuurlijk leren", maar dit lijkt een meer gestructureerd systeem. Bij het natuurlijk leren is er sprake van workshops waarop kinderen kunnen intekenen. Het is kinderen niet verplicht mee te doen, maar er is wel een van tevoren vastgesteld aanbod waar kinderen uit kunnen kiezen. Hierin is dus een duidelijk verschil met het iederwijs.

van Emst

Alex van Emst werkt bij het APS en heeft samen met het team van de Klaverweide een project natuurlijk leren opgestart. Zelf komt hij uit een warm arbeidersgezin en bezocht hij een reguliere basisschool in een provinciestadje.

De reden om een andere manier van leren te ontwikkelen is dat er teveel kinderen uitvallen in scholen. Er is bekend dat 66% van kinderen in de basisschool met plezier naar school gaat; een verlies van 34%. In het voortgezet onderwijs gaat slechts 33% met plezier naar school. School is niet interessant, uitdagend en betekenisvol voor de huidige jongeren. Daardoor ontstaat spijbelen, onverschilligheid en agressie in scholen.

Herman Kolthof

Directeur van de Klaverweide, school voor natuurlijk leren, werd zelf vrij autoritair opgevoed. Hij was van mening dat kinderen te weinig keuzes mochten maken, terwijl ze daartoe best in staat zijn. Al zijn het in de ogen van volwassenen niet altijd de juiste keuzes. Om kwalitatief goed onderwijs te kunnen ontwerpen bezocht hij samen met een werkgroep instellingen en universiteiten. Zo kwam hij uiteindelijk terecht bij Alex van Emst die dezelfde ideeën bleek te hebben, maar al wat verder ontwikkeld. Hij is samen met zijn werkgroep met hem in zee gegaan en startte met zijn school. "Voorheen waren wij een school, de leerkracht stond centraal, de methode stond centraal, eigenlijk alles stond centraal behalve het kind" is een uitspraak van Kolthof. Dit is een uitspraak die jaren eerder ook uitgesproken had kunnen worden door alle andere vernieuwers.

Het nieuwe leren

Natuurlijk leren is anders dan lederwijs. Beide concepten zijn vraaggestuurd dat wil zeggen dat de ontwikkeling van de individuele leerling uitgangspunt is voor de inrichting van de leeractiviteiten. Echter, lederwijs (= gedachtegoed van Daniel Greenberg van de Sudbury Valley School) vindt dat je niet mag ingrijpen in de natuurlijke leerbehoefte van het kind. Bij Natuurlijk leren vind men, aldus Jolanda Koning van het APS, juist dat een ander als een leermeester, medeleerling, of iemand uit de praktijk) nodig is om kinderen uit eigen bestaande denkkaders te halen. Leren begint als je een beetje in 'onbalans' bent geraakt: dan word je nieuwsgierig of gemotiveerd om nieuwe kennis, ervaring of vaardigheden te leren.

Bij het Natuurlijk leren probeert men dit te bereiken door leerlingen in situaties te brengen waarin ze geconfronteerd worden met dingen die ze niet kunnen en weten. Dit uit zich bijvoorbeeld door het geven van facultatieve workshops.

Natuurlijk leren vertoont in dit denken zeker overeenkomsten met de traditionele vernieuwingsscholen, maar deze hebben de principes in een structuur geplaatst die voor alle leerlingen hetzelfde is, en bij Natuurlijk leren vindt men dat je dit per leerling moet bekijken en samen met de leerling moet beslissen wat hij of zij nodig heeft in de leersituatie. Kiezen en zelfsturing zijn belangrijke principes in Natuurlijk Leren, ook voor jonge kinderen. Het denken is gebaseerd op het werk van Arnold Cornelis, Robert Jan Simons, David Sousa, Vygotsky. Maar er zijn meerdere auteurs die vanuit het nieuwe paradigma redeneren: Wielemans en Baets.

Conclusie

Alle onderwijsvernieuwers stellen het kind central. Iedereen geeft op zijn eigen manier vorm aan het onderwijs. Waar Freinet de impulsen vanuit de samenleving laat komen, laat Montessori de kinderen vanuit een voorbereide omgeving in het klaslokaal leren. Zo blijkt dat de wens om kinderen met respect te behandelen niet altijd tot dezelfde resultaten leidt. De laatste woorden over veranderingen in het onderwijs zullen nog niet over gevallen zijn. Er zullen altijd voor- en tegenstanders blijven van de vershillende concepten. Zo blijven mensen kritisch kijken naar ontwikkelingen in het onderwijs.

Literatuur en bronnen:

- <http://www.edith.nl/reform/reform/belang.htm-2k>
- http://www.kintent.nl/homepage/DP_ouders/Opvangplaatsen/pedagogischstromingen
- www.korczak.nl
- <http://www.werkstuk.freddoweb.nl/basisschool/basisschool.htm>
- www.daltondeventer.nl/page8.html
- <http://scholieren.samenvattingen.com/documenten/show/9439125/>
- M. Schwegman; "Maria Montessori"; Amsterdam; 1999
- J. Ahlers, F de Winter ea; "Wat is dat voor een school"; Deventer; 1982
- <http://www.montessori-houten.nl/mariamont.htm>
- Red. Edwards C., Gandini L., George F., De honderd talen van kinderen. Utrecht 1998.
- <http://www.marant-ed.nl/frappant/makrant7.html>
- <http://www.pdiomline.nl/index.php?item=2665&page=6>
- Doekemeijer C.A.M., Een Freinetschool. Tilburg 1984.
- Eindred. Boursma R., De reeks: Deel 6 Geef ze de ruimte. Valthe 2004.
- <http://www.freinet.nl/>
- Moorman A., Montessori concreet. Hilversum 1998.
- M Kijne, M. röder en Tvan Sommen; "Ik ben waarschijnlijk groot, werken met kinderen volgens Freinet"; Amsterdam; 2000,
- Prof. Dr. Ferre LAEVERS Directeur Expertisecentrum Ervaringsgericht Onderwijs
- <mailto:A.VanEmst@aps.nl>
- Drs A.W. Boes; "Jenaplan"; Groningen; 1979
- <http://www.edith.nl/reform/jena/organ.htm>
- M. Schwegman; "Maria Montessori"; Amsterdam; 1999
- J. Ahlers, F de Winter ea; "Wat is dat voor een school"; Deventer; 1982
- B. van Oers en F. janssen-Vos; "Visies op onderwijs aan jonge kinderen"; Assen; 1997.
- C.de Munnik en K. Vreugedenhil; "Kennis over onderwijs"; Groningen; 2003.
- G. Heetveld; "Compendium basisonderwijs"; Oenkerk 2002.
- F Leavers en P. van Sanden; "Werkboek voor een ervaringsgerichte kleuterklaspraktijk dl 1" Leuven; 1989.
- J.D. Imelman en P.BH. Van Hoek; "Hoe vrij is de Vrije school?"; Nijkerk; 1983
- <http://www.kunstbus.nl/verklaringen/rudolf+steiner.html>
- <http://www.edith.nl/reform>
- http://www.jenaplan.de/startseite_ie.htm
- www.media-versand.de/pdfs/petersen.pdf
- www.despiegelgent.be
- www.korczak.nl/2004/index.html
- www.dalton.nl
- www.dalton.nu
- K. Waalwijk, N. Boo; "Dokter Korczak ik stik in de klas"; Steenwijk 1987
- J. Korczak; "Hoe houd je van een kind?"; Utrecht 1986
- P. Petersen; "Van didactiek naar onderwijspedagogiek"; Groningen; 1982
- www.sudval.org
- www.edrev.org (Alternative Education Resource Organization)
- interview met Herman Kolthof
- interview met directeur van "het Matthijsje"
- De Vrijheid van de Sudbury Valley School, Daniel Greenberg, Astarte 2003
- www.iederwijs.nl
- Koop een auto op de sloop, paradigmashift in de onderwijs, Alex van Emst, APS 2004